

Nr 171

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utredning om anläggande av ett plåtvalsverk vid Norrbottens järnverk i Luleå.

(1:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Grym m. fl.* (I: 20) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson i Kalix m. fl.* (II: 18), har hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning om förutsättningarna för anläggande av ett plåtvalsverk vid Norrbottens järnverk i Luleå, vilken utredning bör bedrivas så skyndsamt, att erforderliga förslag i ärendet kan underställas nästa års riksdag.

Vidare har i en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Senander* väckt motion (II: 2) hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder så att Norrbottens järnverk snart kan utbyggas med ett valsverk för grovplåt.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna II: 18 och II: 2.

Över motionerna ha, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, yttranden begärts av *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *Jernkontoret* och *styrelsen för Norrbottens Järnverk Aktiebolag*, vilka yttranden fogats till detta utlåtande (Bilagor A, B och C).

Utskottet. I de föreliggande motionerna har framlagts förslag om att Norrbottens Järnverk Aktiebolag skulle upptaga tillverkning av grovplåt. Av bolagets yttrande framgår, att verket redan vid planläggningen av sin utbyggnad gjort ingående utredningar rörande förutsättningarna för ett grovplåtvalsverk i Luleå och att plats härför förutsetts i järnverkets generella plan. Detta problem ingår alltså i verkets framtidsplanering. I angivna syfte har styrelsen för järnverket även beslutat vissa utvidgningar och omläggningar. Förhållandena på den internationella järnmarknaden ha emellertid enligt styrelsens bedömande hittills icke motiverat några definitiva beslut i fråga om inrättandet av ett dylikt valsverk.

Utskottet, som anser den i motionerna väckta frågan vara av stort intresse, finner av bolagets yttrande, att verkets företagsledning med ständig uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område. Då, såsom bolaget framhållit, erforderlig sakkunskap för denna frågas handläggning och prov-

ning redan finnes inom järnverket, anser utskottet i likhet med Jernkontoret någon särskild åtgärd från riksdagens sida i detta ärende icke för närvarande vara erforderlig.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 20 och II: 18 samt II: 2 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 november 1956

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Närvarande: se under utlåtandet nr 170.

Till riksdagens statsutskott

Genom nådig remiss den 29 maj 1956 har länsstyrelsen anbefallts att till statsutskottet inkomma med utlåtande över *dels* två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Grym m. fl. (I: 20) och den andra inom andra kammaren av herr Jansson i Kalix m. fl. (II: 18) angående utredning om anläggande av ett plåtvalsverk vid Norrbottens järnverk i Luleå, *dels ock* en inom andra kammaren av herrar Holmberg och Senander väckt motion (II: 2) om uppförande vid Norrbottens järnverk av ett valsverk för grovplåt.

Till åttlydnad härav får länsstyrelsen anföra följande.

Som framhålles i motionerna kan den svenska hemmamarknadens efterfrågan på grovplåt endast delvis tillgodoses genom den inhemska produktionen. Huvuddelen måste därför importeras. Detta innebär bland annat risk för att flera av landets viktigare industrier kan komma i en avgörande beroendeställning av utlandet. På grund av den även i utlandet stora efterfrågan på grovplåt, brottas redan nu vissa av våra industrier med stora svårigheter att få sitt behov av detta material täckt. Exempelvis lär den svenska varvsindustrin på senare tid ha nödgats att lång tid i förväg till utländska valsverk lämna förskottsbetalning för att säkra leveranserna av grovplåt.

Efterfrågan på grovplåt på den internationella marknaden varierar högst väsentligt från tid till annan. Detta förhållande kan synas peka på att en viss försiktighet bör iakttagas när det gäller att öka den inhemska produktionen. Utan att kunna åberopa någon särskild sakkunskap på detta område, vågar länsstyrelsen likväl påstå att anledning ej finns att för vårt lands del se alltför pessimistiskt på avsättningsproblemet. Grovplåt användes främst inom varvsindustrin. Betydande delar av det tonnage, som nu byggs, består av tankfartyg. Dessa dimensioneras som bekant i allt större enheter. Då ett tankfartyg uppges ha en livslängd av endast omkring 15 år, torde med största sannolikhet kunna antagas, att efterfrågan på grovplåt i fortsättningen snarare kommer att växa än avtaga. Även om den utländska produktionen av grovplåt kommer att väsentligt öka, kvarstår likväl önskemålet att i största möjliga utsträckning täcka den svenska efterfrågan med egen tillverkning.

Ur dessa synpunkter tycks alltså mycket goda förutsättningar föreligga för en ökning av produktionskapaciteten av grovplåt inom landet.

Vid bedömningen av var inom landet ett nytt valsverk för grovplåt lämpligen bör förläggas, spelar givetvis de tekniska och ekonomiska förutsättningarna en avgörande roll. Länsstyrelsen vill framföra följande synpunkter, som starkt talar för att ett sådant valsverk bör förläggas i anslutning till Norrbottens järnverk i Luleå.

I motionerna I: 20 och II: 18 har påpekats att ett nytt valsverk bör kombineras med ett järnverk, som i likhet med Norrbottens järnverk grundar sin produktion enbart på malm och icke på inköpt skrot. Verket skulle nämligen annars lätt bli beroende av skrotimporten från utlandet.

Norrbottens järnverk har enligt vad ledningen för verket uppgivit en metallurgisk kapacitet, som är större än valsverkskapaciteten av *färdiga* pro-

dukt. Under nuvarande förhållanden tvingas järnverket att exportera halvfabrikat, vilket lämnar ett sämre ekonomiskt utbyte än färdigvara. Härtill kommer att under tider då utbudet av icke färdiga produkter sker i hård konkurrens med de kontinentala järnverken, så kan svårigheter uppstå att få avsättning för halvfabrikat till lönande priser.

Enligt vad länsstyrelsen inhämtat, anser man inom fackmannakretsar att ett modernt handelsjärnverk uppnår bästa lönsamhet vid en kapacitet av omkring 1/2 miljon ton färdigvalsade produkter. Tillkomsten av ett plåtvalsverk vid Norrbottens järnverk torde möjliggöra att tillverkningen av färdigprodukter vid verket bringas upp till omkring 400 000 ton per år.

Låga transportkostnader för färdigvaran har givetvis en stor betydelse för bedömningen av frågan var en industri av detta slag lämpligen bör förläggas. Då Norrbottens järnverk liksom också dess viktigaste presumtiva kunder, varven, ligger vid kusten med tillgång till hamnar, kan de billigare sjötransporterna anlitas under stor del av året.

Slutligen må omnämnas, att det är känt för länsstyrelsen, att lämpligt tomtutrymme för ett plåtvalsverk finns reserverat inom Norrbottens järnverks nuvarande industriområde.

Arbetsmarknadsläget utgör en av de betydelsefullaste faktorerna för lokaliserings- och ett företag som det nu ifrågasatta plåtvalsverket. Rörande detta spörsmål må följande framhållas.

Enligt 1950 års folkräkning var den 31 december 1950 omkring 30 % av länets folkmängd under 16 år mot 23 % i hela landet. En på grundval av folkräkningsmaterialet företagen framskrivning av befolkningen — varvid antages att in- och utflyttning väger jämnt — visar att såväl män som kvinnor i åldern 15—65 år i länet ökar med mellan 15- och 20 000 från år 1950 till år 1965. Procentuellt uppgår människens ökning till drygt 22 och kvinnornas till över 24. I hela landet utgör motsvarande ökning endast 5 à 6 %. Inget annat län utom Västerbottens, där ökningen uppgår till 15 %, redovisar en ökning över 10 %. Dessa siffror visar, att det ur arbetskraftsynpunkt icke finns något område i landet, där förutsättningarna för en expansion av näringslivet är så goda som i Norrbottens län.

I detta sammanhang kan framhållas, att de 2 600 anställda vid Norrbottens järnverk till omkring 90 % rekryteras från Norrbottens län och närgränsande delar av Västerbottens län. Samtidigt som denna rekrytering pågått, har de syd- och mellansvenska industrierna, icke minst järnverken, haft stora svårigheter att få sitt arbetskraftsbehov tillgodosett. Erfarenheterna från utbildningen av norrbottnisk arbetskraft inom järnindustrin beaktas som mycket goda.

Trots den högkonjunktur, som rått under efterkrigsåren, och den expansion av näringslivet, som skett under denna tid, har sysselsättningen i länet likväl varit lägre än i landet i övrigt. Speciellt kännetecknande för länets arbetsmarknad är en säsongmässigt omfattande arbetslöshet. För att närmare åskådliggöra detta, har i nedanstående tabell angivits antalet hos arbetsförmedlingarna i länet anmälda arbetslösa under vissa signifikativa månader de senaste åren.

Månad	1952	1953	1954	1955	1956
Februari	979	2 648	2 593	3 539	2 039
Maj	1 074	2 130	3 361	4 180	2 714
Augusti	247	668	876	512	544
November	1 211	2 566	2 639	1 660	

Som synes är variationerna betydande. Härtill må framhållas, att länets andel av arbetslösheten i riket alltid är förhållandevis högre än dess andel

av rikets folkmängd. Det är icke ovanligt att arbetslösheten i länet uppgår till över 10 % av den i riket noterade. Någon gång har den till och med överstigit 20 %.

Olika åtgärder från samhällets sida erfordras givetvis för att motverka följderna av denna arbetslöshet. Nedan skall redogöras för några av dessa, som torde lämna en god bild av läget.

I första hand bör omnämnas arbetslöshetsförsäkringen. Någon regionalt uppdelad statistik över denna verksamhet finns icke. En specialutredning beträffande Tornedalskommunerna torde emellertid väl belysa förhållandena. Inom dessa kommuner var under år 1954 omkring 3 500 personer arbetslöshetsförsäkrade. Antalet understödsdagar under året uppgick för denna grupp till 27 per medlem. Motsvarande siffra för landet i dess helhet var endast 3,5.

En annan form att motverka arbetslösheten i länet är de olika slag av särskilda arbeten, främst beredskapsarbeten, som det allmänna nödgats igångsätta. Under de senaste vintrarna har sålunda i runt tal närmare 1 000 personer i länet sysselsatts i dylika arbeten. Som jämförelse kan omnämnas att antalet i beredskapsarbeten och liknande vintertid i hela landet inklusive Norrbottens län sysselsatta de senaste åren varierat mellan 2 500 och 3 000 personer. Sammanlagt utfördes under ett vart av budgetåren 1953/54 och 1954/55 beredskapsarbeten i länet för en kostnad av i runt tal 20 miljoner kronor.

Det anförda torde styrka att behovet av nya arbetsobjekt i Norrbottens län är synnerligen framträdande och utan jämförelse störst i riket.

Under åberopande av det anförda anser länsstyrelsen att mycket starka skäl talar för anläggande av ett plåtvalsverk i anslutning till Norrbottens järnverk i Luleå. Länsstyrelsen har erfarit, att Norrbottens järnverk redan gjort vissa förberedande undersökningar för att utvidga sin verksamhet med ett plåtvalsverk, och att undersökningarna utan svårighet på relativt kort tid torde kunna slutföras av företagsledningen. Den fortsatta utredningen torde därför kunna begränsas till en bedömning av de allmänna tekniska och ekonomiska förutsättningarna för ett sådant valsverk samt under vilka former och i vilken omfattning erforderligt statligt stöd bör lämnas för de erforderliga investeringarna.

Detta ärende har handlagts av undertecknade, landshövding och t.f. landssekreterare. Vid ärendets föredragning har därjämte närvarit länsarbetsdirektören Gunnar Karlsson.

Luleå i landskansliet den 29 september 1956

FOLKE THUNBORG

Torsten Segrell

Bilaga B

Till riksdagens statsutskott

Genom remiss den 24 maj 1956 har Herr Ordföranden i Statsutskottet **anhållit, att Jernkontoret ville före den 1 oktober 1956 avgiva yttrande över dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Grym m. fl. (I: 20) och den andra inom andra kammaren av herr Jansson i Kalix m. fl. (II: 18), angående utredning om anläggande av ett plåtvalsverk vid Norrbottens järnverk i Luleå, dels ock en inom andra kammaren av herrar Holmberg och Senander väckt motion (II: 2) om uppförande vid Norrbottens järnverk av ett valsverk för grovplåt.**

Med anledning härav får Jernkontoret anföra följande:

Det är ett gemensamt intresse för den svenska järnhanteringen, att Norrbottens Järnverk Aktiebolag (NJA) utvecklas till ett bärkraftigt, räntabelt företag, arbetande på fullt affärsmässig basis. Det senaste verksamhetsårets resultat synes innebära ett glädjande steg i denna riktning.

Erfarenhetsmässigt är emellertid marknaden för vissa av de produkter, som NJA tillverkar, utsatt för avsevärda konjunkturfluktuationer. Det kan därför tänkas vara ändamålsenligt, att verket får ett bredare tillverkningsregister, varigenom tillfälliga bakslag för en vara skulle kunna kompenseras av en större efterfrågan på en annan.

I de remitterade motionerna har förslag väckts, att NJA skulle upptaga tillverkning av grovplåt. Det mycket knapphändig motiverade projektet har emellertid icke, såvitt är känt, varit föremål för utredning inom den ansvariga bolagsstyrelsen, och Jernkontoret, som icke har tillgång till de för frågans allsidiga belysning erforderliga fakta, kan redan på denna grund varken till- eller avstyrka förslagen. Som en allmän bakgrund för en bedömning vill Kontoret emellertid meddela några data om den svenska marknaden för grov- och mediumplåt (d. v. s. plåt, mer än 3 mm tjock).

Tillförseln (= produktion + import — export) till den svenska marknaden av grov- och mediumplåt har varierat starkt under de senaste åren, som framgår av nedanstående tabell:

	Produktion	Import	Export	Tillförsel
	tusen ton			
1951	110	165	4	271
1952	139	258	3	394
1953	154	190	4	340
1954	131	243	4	370
1955	154	286	3	437

De starka variationerna bero huvudsakligen på lagerförändringar hos förbrukarna. Under 1953 minskade sålunda verkstäder och varv sina lager av plåt (inkl. tunnplåt och bleckplåt) med 50 000 ton, men ökade dem åter under 1955 med 80 000 ton. Av den totala konsumtionen på 350 000 à 400 000 ton av grov- och mediumplåt går ungefär hälften till varvsindustrien, medan resten sprider sig på många olika användningsområden. En av de större posterna utgöres av industriellt utförda grovplåtsarbeten (behållare, cisterner m. m.), som tagit ca 50 000 ton.

Det är svårt att förutse, hur konsumtionen kan komma att utveckla sig,

bl. a. därför att varven i viss mån hämmats i sin utveckling av brist på plåt. Om denna brist skulle upphöra, kunna i stället andra faktorer, t. ex. arbetskraftsbristen, komma att sätta gränser för expansionstakten. Det torde dock vara realistiskt att räkna med en total förbrukning år 1960 av ca 475 000 ton, varav ca 250 000 ton vid varven. År 1965 kan totalsiffran uppskattningsvis ha ökat till 525 000 à 575 000 ton, såvida inga ekonomiska eller politiska störningar inträffa.

Hittills ha ca 60 % av all i Sverige förbrukad grov- och mediumplåt importerats. Särskilt i samband med den beräknade förbrukningsökningen föreligger alltså en potentiell marknad för en utvidgad svensk produktion, förutsatt att den är konkurrenskraftig. Då fraktkostnaden för den färdiga plåten är en väsentlig post i kalkylen, har tendensen under de senaste åren varit att förlägga nya grovplåtverk nära de stora skeppsvarven. Så har varit fallet med det danska Frederiksværk på Själland, med det holländska Ilmuidenverket och det under byggnad varande Klöcknerverket i Bremen. I brist på närmare utredningar saknar Jernkontoret möjlighet att bedöma, hur NJA:s konkurrensläge skulle gestalta sig i förhållande till kontinentala verk vid leveranser av plåt till de svenska storvarven, som alla ligga på västkusten. Uppenbarligen tarvas det, att NJA har ett speciellt produktionstekniskt försprång för att de förhållandevis höga fraktkostnaderna till förbrukarna skola kunna kompenseras. Något tullskydd för fartygsplåt är i praktiken icke att räkna med, eftersom tullrestitution tillämpas för material för fartyg, byggda för internationell trafik.

Slutligen bör nämnas, att jämväl stålindustrien i samtliga nordiska länder har uppmärksammat de möjligheter, som synas föreligga till en utökad produktion av grov- och mediumplåt. Även om inte alla de planer, som nu förefinnas på olika håll i Norden, komma att realiseras, synes man dock kunna förutse en efter hand väsentligt ökad produktion av grovplåt.

Jernkontoret, som förutskickar att NJA:s styrelse med ständig uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område och som har sig väl bekant, att företaget förfogar över sakkunskap för bedömningen av hithörande frågor, finner icke någon särskild åtgärd från riksdagens sida nu erforderlig i detta ärende.

Stockholm den 27 september 1956

JERNKONTORET

Ragnar Sundén

Bilaga C

Statsutskottet, Riksdagen

På uppdrag av styrelsen för Norrbottens Järnverk AB har jag härmed äran besvara statsutskottets skrivelse av den 24/5 1956.

Redan vid planläggningen av den stora utbyggnaden av järnverket gjordes ingående utredningar angående förutsättningarna för ett grovplåtvalsverk i Luleå. Då järnverket icke kunde grunda sin produktion på järnmarknadens alla sortiment gällde det att välja dem som ur avsättnings- och konkurrenssynpunkt låge bäst till. Vid tidpunkten i fråga kännetecknades såväl grov- som tunnplåtsmarknaden av tryckta priser och överproduktionstendenser. Företagsledningen valde därför andra sortiment men förutså likväl plats för ett grovplåtvalsverk i verkets generella plan.

På den internationella järnmarknaden är det typiskt att det städse föresiggår en viss vågrörelse i fråga om de olika sortimentens efterfrågan och priser. De äro underkastade verkningarna av den tekniska utvecklingen som ibland stimulerar, ibland håller tillbaka efterfrågan av något visst vals-material. Sålunda har under senare tid den armerade betongens segertåg på byggnadskonstruktionernas område minskat efterfrågan på balkar och spantjärn men samtidigt ökat densamma på armeringsjärn. Med en viss eftersläpning brukar alltid vågtopparna falla tillbaka som följd av den steg-
produktion som det goda prisläget stimulerar till.

I mitten på 40-talet befunno vi oss i en vågdal i fråga om efterfrågan på grovplåt. För dagen är läget det motsatta, och det förefaller som om vi äro på väg mot en markerad vågtopp. Det är emellertid bekant, att mycket stora nyanläggningar pågå världens över vad gäller såväl grov- som tunnplåt. Undan för undan bliva dessa färdiga för produktion, varvid tillgången på plåt stiger. Det är vanskligt att avgöra, om genom dessa nyanläggningar balans kommer att uppnås eller icke. Mycket tyder dock på, att efterfrågan, särskilt på grovplåt, kommer att vara stor och i stigande över en lång tid framåt. Denna skulle vara betingad av en väntad revolution i fråga om fartygsbyggandet. Det dryftas redan på allvar om byggandet av tankbåtar om 100 000 ton. Vidare anses att atomkraftens exploatering kommer att skapa ett ökat behov av plåt.

Styrelsen för järnverket följer ständigt utvecklingen på detta område, särskilt med tanke på planeringen för en framtida expansion av företaget. Det bör i detta sammanhang framhållas, att ett sådant valsverk måste föregås av en utvidgning och omläggning av järnverkets götproduktion. Redan nu äro valsverken, om grovverkets ämneskapacitet medräknas, överdimensionerade i förhållande till den metallurgiska basen. Beslut har emellertid under förra och detta år fattats som medför en ökning av götproduktionen och även en höjning av dess kvalitet. Sinterverket kommer i det närmaste att fördubblas, varigenom produktionen av tackjärn kan höjas såväl i koks- som elmasugnarna. En ny 70-tons elstålugn skall installeras avsedd för raffinering av thomasmetsall till en götkvalitet som bl. a. just lämpar sig för tillverkning av grovplåt. Om det senare skulle visa sig, att järnverket bör kompletteras med ett grovplåtvalsverk, äro sålunda redan vissa mått och steg i sådan riktning tagna.

Styrelsen är emellertid av den uppfattningen, att tidpunkten ännu icke är inne för att fatta definitiva beslut i denna fråga. Någon speciell utredning anser styrelsen icke erforderlig, då företagsledningen ständigt sysslar med dessa problem i samband med järnverkets framtidsplanering. Erforderlig sakkunskap för denna frågas handläggning och prövning finnes inom företaget.

Stockholm 3 september 1956

GERARD DE GEER

Ordförande i styrelsen för
Norrbottens Järnverk AB